

Epätasaisia kirjoituksia Turkista

LEINONEN, ANU, TUULA KOJO, MERVI NOUSIAINEN, SAMPSA PELTONEN & LAURI TAINIO (2007; toim.). *Turkki. Euroopan rajalla?* 411 s. Gaudeamus, Helsinki.

Arvioitava teos asettuu historialliseen saumaansa Euroopan unionin laajentumiskomissaari Olli Rehnin muotoilemissa loppuluvun poliittisissa virkkeissä. Vuonna 2005 jäsenyysneuvottelunsa aloittaneen Turkin jäsenyys on Rehnin mukaan mahdollinen vain, jos maa sitoutuu oikeusvaltion periaatteiden vahvistamiseen ja muiden EU:n vaatimien uudistusten toteuttamiseen. EU on siis asettanut ehdot, näytön taakka on Turkilla. Rehn esittää suoraan, että ”se Turkki, joka 10–15 vuoden päästä voisi liittyä unioniin, on erilainen maa kuin Turkki tänä päivänä” (s. 398). Rehnin sanat vastaavat monen eurooppalaisen poliitikon kantaa siitä, että Turkin jäsenyys edellyttää maan muuttumista ”perinteisestä” turkkilaisesta yhteiskunnasta kohden länsimaista.

Turkin mahdollinen EU-jäsenyys on nostanut pintaan keskustelun Euroopan rajoista, kulttuurisista arvoista ja unionin toimintakyvystä. Suomalaisryhmä on kääntänyt 14 turkkilaisen tutkijain aiemmin julkaisemaa tekstiä ja terästänyt kokonaisuutta johdannolla sekä varsin informatiivisilla tietolaatikoilla Turkin poliittisesta historiasta ja muista kiinnostavista aiheista. Toimittajat perustelevat kirjaa sillä, että suomeksi on saatavilla hyvin vähän Turkkiä käsittele-

vää asiaproosaa. Heidän tarkoituksensa on avata suomalaisille lukijoille turkkilaisen yhteiskunnan kulttuurista pohjavirtaa. Siihen tarkoitukseen teos sopiikin hyvin.

Nopeasti laaditulta vaikuttavassa johdannossa käydään lävitse Turkin valtion synty, Mustafa Kemal in pyrkimys Turkin länsimaistamiseen 1920- ja 30-luvuilla, maan kansainvälisen aseman kehitys ja turkkilaisen identiteetin ja nationalismin peruspiirteet. Toimittajat kertovat, että teokseen valitut kirjoittajat ovat uskaliaita ja kiistelyjä hahmoja turkkilaisessa keskustelussa. Perus-sävy onkin sangen kriittinen. Toimittajat myös painottavat, että turkkilaisetkin osaavat tehdä emootioista ja ideologioista vapaata yhteiskuntatutkimusta. Heidän mukaansa saatavilla on ”laadullisesti erinomaista tutkimusta”, vaikka valtaosa turkkilaisesta tutkimuksesta ei täytä ”kansainvälisiä vaatimuksia” (s. 41). Lukijan poskia alkaa kuumottaa: tietävätköhän toimittajat miten poliittista suomalainen yhteiskuntatutkimus on ollut?

Teoksen artikkelit on jaettu viiteen osioon. Ensimmäisessä tarkastellaan Turkin suhdetta Eurooppaan. Hakan Yilmaz käsittelee historiallisesta näkökulmasta sitä, miten eurooppalaiset ovat sulkenet Turkin Euroopan ulkopuolelle. Hänen mukaansa Euroopan rajoja määriteltäessä Turkki on suljettu pois, onpa apuna käytetty poliittisten yksiköiden historiallisia rajoja, uskonnollisia määritelmiä taikka luonnonmaantieteellisiä rajauksia. Yilmaz nimeää perustelun tuntuisesti kolme ulossulkemisen

vaihetta. Uuden ajan alusta 1800-luvulle nykyisen Turkin alueet suljettiin Euroopan ulkopuolelle islamin uskon vedoten. 1800-luvun lopulta toiseen maailmansotaan syytä oli Kemalin politiikasta huolimatta eurooppalaisten mielestä vieras sivilisaatio. Kolmas ja yhä jatkuva vaihe perustuu turkkilaisten pitämiseen kulttuurisesti erilaisina. Euroopan integraation syventyminen ja Turkin jäsenyyshakemus ovat vaikuttaneet paljon kolmanteen vaiheeseen. Eurooppalaiset poliitikot ovat esittäneet paikoin radikaaleja ideoita siitä, miten Turkin mukaantulo unioniin merkitsisi koko integraation perustan luhistumista.

Mukana on myös sangan vaatimattomia artikkeleita. Sellainen on esimerkiksi teoksen kannalta tärkeää teemaa käsittelevä kirjoitus Turkin poliittisista uudistuksista vuosien 1987 ja 2004 välisenä aikana. Artikkelissa esitetään, että eurooppalaisessa tutkimuksessa Turkin viimeaikaiset poliittiset uudistukset tulkitaan liian usein ainoastaan EU:n ehdollistamispolitiikan vaikutuksen tuloksiksi. Tekstin mukaan Turkin liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja Eurooppaan viittaavan argumentin käyttö politiikassa ovat vaikuttaneet poliittisiin uudistuksiin 1980-luvulta lähtien. Päätelmät kuitenkin jättävät lukijan epävarmaksi. Vaatimaton on myös Turkin EU-jäsenyyttä turkkilaisessa lehdistössä käsittelevä teksti, joka kielii metodologisen otteen puutteesta.

Turkin aatteita ja politiikkaa käsittelevä toinen osio on teoksen parasta antia. Turkkiä on mahdotonta ymmärtää ilman vuonna 1923 osmanivaltakunnan raunioille perustetun Turkin tasavallan ”isän”, Mustafa Kemalin perintöä. Monet artikkelit esittelevätkin kemalistisen valtioteologian perusteita. Esimerkiksi Ahmet Insel kuvaa kiinnostavasti sitä, miten sekä oikeistolainen että vasemistolainen kemalismi perustuvat ajatukseen valtion alueellisen eheyden säilyttämisestä sekä uskonnon ja valtion erottamisesta. Ilman tämän poliittisiin rakenteisiin syöpyneen valtiokeskeisen ideologian ja armeijan sekä perustuslakituomioistuimen merkityksen ymmärtämistä Turkin politiikka vaikuttaa arvoitukselliselta. Insel kuvaa osuvasti miten kemalismiin on aina sisältynyt paradoksi: Turkin pitää länsimaistua, mutta ei niin, että se alkaa hajota sisältäpäin. Alueellisen hajoamisen estäminen on ollut valtiokoneiston tärkein tehtävä Turkin perustamisesta lähtien.

Tanil Boran häiritsevän poliittisesti virittynyt teksti syventää kemalistin ja Turkissa esiintyvien nationalistin muotojen yhteyksiä. Sitä seuraa Binnaz Toprakin tärkeä kirjoitus islamin ja demokratian suhteesta. Toprak kuvaa, miten armeijan omaksunan sekularismin ja poliittisen islamin suhteet ovat kehittyneet. Turkin yhtenäisyys vaarantui kylmän sodan aikana oikeiston ja vasemiston ottaessa mittaa toisistaan. Vuoden 1980-luvun sotilasvallankaappauksen jälkeen armeija antoi tilaa po-

liittiselle islamille, jotta kommunismin kannatus vähenisi. Vähitellen uusi jakolinja kuitenkin syntyi islamistien ja sekularistien välille. Viimeisten 15 vuoden aikana Turkin yhtenäisyyttä puolustava armeija on ajoittain rajoittanut demokratiaa islamistien poliittisen toiminnan vahvistumisen pelossa. Toprak kuitenkin kertoo, että viime aikoina islamistinen politiikka on Turkissa maltillistunut ja maa demokratisoitunut. Demokratia ja islam eivät näin ollen sulje toisiaan pois. Tämä viesti on hyvä tapa markkinoida Turkin EU-jäsenyyttä. Yhtä hyvänä markkinointina voi pitää maan taloudellista kehitystä koskevaa kirjoitusta, jossa kerrotaan Turkin taloudellisesta potentiaalista. Vaikka Turkin talous on kertomus kriiseistä, korkeasta inflaatiosta, kansainvälisen valuuttarahaston väliintuloista, asteittaisesta sääntelyn purkamisesta ja länsimaisen finanssikapitalismin omaksumisesta, on maan potentiaali kiistämättä suuri.

Teoksen kahdessa viimeisessä osiossa käsitellään Turkin vähemmistöjä, ihmisoikeuksia ja nykyisiä poliittisia kipupisteitä. Toimittajat ovat valinneet mukaan Baskin Oranin laatiman, vuonna 2004 Turkin pääministerille esitellyn vähemmistöraportin, jossa arvostellaan kemalistista valtioideologiaa vainoharhaiseksi ja aikansa eläneeksi. Raportista nostettiin syytteitä ja oikeusprosessi kirjoittaa vastaan on käsitteäkseni yhä käynnissä. Vähemmistöjä käsittelevän osion kiinnostavin teksti on Dogu Ergilin artikkeli Turkin ja kurdien suhteesta. Euroopassa paljon julkisuutta saanut suhde perustuu sekin Turkin historialliseen pyrkimykseen yhdenmukaistaa entisen osmanivaltakunnan ydinseudulle syntyneen valtion kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus. Ergil kuvaa hienosti, miten kysymys kiista kurdivaltioista on kehittynyt, miten Turkin alueelle asettuneet noin 12 miljoonaa kurdia siihen nykyään suhtautuvat ja miten julkisuudessa eniten esillä ollut Kurdistanin työväenpuolue ja sen radikaali politiikka kehittyivät 1970-luvulta alkaen. Nykyään eletään jonkinlaista varovaisen tunnustelun kautta, johon vaikuttavat Turkin sisäpolitiikan kehitys, Irakin sota ja Turkin pyrkimys EU:n jäseneksi.

Naisten yhteiskunnallista asemaa ja monia muita teokseen valittuja kirjoituksia lukiessa syntyy ristiriitainen olo. Yhden Turkin sijasta on monta Turkkiä. Maan sisäisistä alueellisista eroista olisin mieluummin lukenut lisää. Teoksen otsikko on kysymyksen muodossa: ”*Turkki, Euroopan rajalla?*” Tähän kysymykseen ei tutkijoiden kannata vastausta hakea. Pikemminkin heidän kannattaa tarkastella sitä, miten poliitikot rajaavat Eurooppaa ja määrittelevät Turkin paikkaa jatkossa.

SAMI MOISIO
Suomen Akatemia / Maantieteen laitos,
Turun yliopisto